

Дидактичний потенціал автентичних пісень на уроках французької мови

“Et puisqu'en France tout commence et tout finit par des chansons, juste ou faux, chantez maintenant”.

Charles Aznavour¹

Численні публікації, присвячені використанню автентичних пісень на уроці французької мови, доводять, що пісня стала загальноновизнаним і досить поширеним дидактичним матеріалом. Можна згадати кілька причин, що зумовлюють її важливість та її особливе місце у навчанні французької мови: пісня є часткою культури, це продукт цивілізації, вона матеріалізує музичні традиції і тому дозволяє познайомитися з ними (культурологічна функція); вона поєднує вербальний текст і мелодію, що дозволяє тим, хто навчається, розслабитися, але при цьому продовжити засвоювати фонетичні, лексичні та граматичні феномени (психотерапевтична і дидактична функції). Як зазначає Ф.Пра, “пісня – це один з найбагатших документів у педагогічній перспективі... Продукт суспільства, вона є могутнім засобом його пізнання і може стати його “свідомим” (іноді критичним) свідком. Вона є насамперед незвичайним видом комунікації, на межі мистецтва, засобів масової інформації, бізнесу.”² На жаль, ми дуже часто спостерігаємо тенденцію використання пісні лише “для задоволення”, для емоційної паузи – при цьому її дидактичні ресурси та потенціал ігноруються. Це стосується передусім вчителів-початківців, які, закохані у французьку мову і цивілізацію, прагнуть мотивувати своїх учнів через пісню. Абсолютно очевидно, що навіть при задовільному засвоєнні тексту (слід зауважити, що інколи саме це “турбує” вчителів) учні неспроможні використати спонтанно й адекватно те, що є цінного у вивченому тексті, оскільки матеріал асимілювався поза умов, які характеризують нові мовленнєві ситуації. Тож у плані суто дидактичному така робота з піснею виявляється майже марною витратою навчального часу.

Проте детальна експлуатація пісні могла б відкрити широкі перспективи уяві, креативній діяльності, які б сприяли вдосконаленню комунікативної (мовно-мовленнєвої та соціокультурної) компетенції учнів: “від безладної дискусії до рольової гри, від вивчення мовних реєстрів до дослідження соціокультурних уявлень, від роботи над музикою до роботи над образом... є багато форм роботи з піснею”.³ Така робота вимагає від учителя ретельної підготовки, керованої багатьма чинниками: розумінням психолого-дидактичних закономірностей навчального процесу, неабияким кругозором, знанням смаків та естетичних орієнтирів учнів, – усе це дозволяє побачити за рядками пісенного тексту можливості ди-

дактичної інтерпретації даного матеріалу для реалізації навчальних, загальноосвітніх та розвиваючих цілей. Не претендуючи на вичерпний розгляд проблеми, дамо декілька рекомендацій з власного досвіду роботи з піснею.

Досить лише проглянути історію музики, щоб дійти до ключового положення: музика, зокрема спів, відіграє вкрай важливу роль у житті людини. На думку багатьох учених, людина почала співати раніше, ніж розмовляти. Інші стверджують, що ритм був початком людського самовисловлення. Відомо, що фізична праця наших предків супроводжувалась вокальною продукцією, більш чи менш гармонійною.⁴ Отже мелодія, ритм (до яких додається рима) досягають глибин психіки і мають могутній вплив на свідомість та підсвідомість людини. “C'est pour vivre que le monde chante dans la douleur ou dans la joie // C'est pour vivre que le monde invente des chansons à chaque pas” (C.Dion). Було б нерозумно не використати цю “інтенсифікуючу” здатність пісні у навчанні іноземних мов.

Різноманітність пісень і виконань може збити з пантелику: є пісні для дітей, для підлітків, для дорослих; ті, які “мої учні слухатимуть із задоволенням”, і ті, “від яких вони не будуть у захваті”; ті, що “подобаються мені”, і ті, “що не подобаються”; пісні модні і такі, що вийшли з моди; доступні або надто складні для певного рівня тощо. Тож треба брати до уваги вік, мовний досвід, музичні смаки учнів. Небажано примушувати їх слухати те, що їм не до вподоби. Однак заняття з іноземної мови – це майже завжди зустріч з невідомим, відкриття нового. З цієї точки зору не потрібно боятися, наприклад, *des “chansons de papa”*: у свій час вони були “хітами”, часткою соціального і культурного життя, слова і музика багатьох з них є дійсно безсмертними. Крім того, їхні тексти (як і виконання) мають велику перевагу: у більшості випадків вони “поважають” правила стандартного реєстру (*registre standard*), який залишається основою навчання французької мови. Тому не вагаємося в тому, що стосується розширення естетичних і культурних горизонтів учнів! Навіть фанати року можуть полюбити пісні Едіт Піаф: “*Piaf chanterait du rock // Elle vivrait aujourd'hui avec son époque*” (C.Dion)! Що стосується віку, та дорослі, завжди заклопотані своїми повсякденними проблемами, з радістю “повернуться” у дитинство, юність. Нагадаємо, що для малюків співати – це

¹ Y'a d'la France en chansons (Sous la direction de P.Saka). – P.: Larousse – 2001. – P. 5.

² Philippe Pratz. Des chansons pour les situations de communication // Le français dans le monde. –1999. – # 303. – P. 38.

³ Там само.

⁴ Bernardeau T., Pineau M. Histoire de la Musique. La Musique dans l'Histoire. – P.: Hatier. – 1987. – P. 7.

так само природно, як і гратися: “*En travaillant, en s’amusant et quelquefois même en dormant // Tous les enfants chantent avec moi*” (M. Mathieu). Отже згадана різноманітність є водночас великим благом, оскільки вона дозволяє знайти найцінніше для певної мети, певної вікової аудиторії, певного рівня.

Оскільки головною метою навчання іноземної мови полягає у пріоритетному розвитку комунікативної компетенції учнів, пісні, що використовуються, повинні логічно, натурально вписуватися у комунікативний контекст уроку. Бажано, щоб тема (підтема) уроку і тема пісні були тісно пов’язані. Це зауваження стосується пісень, тексти яких мають певну граматичну або лексичну “домінанту”. Такі пісні пропонуються учням згідно з логікою та послідовністю навчання граматики або лексики. Отже, використовуючи в комунікативно орієнтованому навчальному процесі пісню і розглядаючи її як продукт іншої цивілізації, недоцільно, на наш погляд, наголошувати учням, що таким чином вони *вивчають* мовні явища: співати для людини – це так само природно, як дихати. Учні повинні усвідомлювати, що за допомогою пісні вони перш за все прилучаються до іншої культури. Такий підхід передбачає, на думку дослідників, певну конкретизацію термінології: зазначається, що стосовно процесу навчання іноземних мов коректніше говорити не просто про пісню, а про пісенний матеріал, в якому можна виділити різні аспекти й компоненти:

- музика (мелодія, аранжування, ритм, музичний жанр);
- слова (поетичний текст, зміст, лінгвістичні особливості);
- виконання (вокальні дані та манера презентації пісні виконавцем);
- відеоряд (для відеокліпів);
- “легенда” (історія створення пісні, інформація про виконавця, авторів музики та слів).¹

Пісня – це насамперед сплав мелодії і тексту. Якщо розглядати пісню як дидактичний матеріал, необхідно встановити ієрархію її інтегральних компонентів: очевидно, що вчителю цікавлять насамперед слова, отже є сенс у тому, щоб тексти пісень давали учням мовний і мовленнєвий матеріал, який би відповідав їхнім практичним потребам. Бажано уникати текстів із складною та “зайвою” поетичністю, із занадто індивідуальними образами, засоби вираження яких, незвичні й рідкісні, ускладнювали б запам’ятовування. Вчителю слід зважати на те, що прослуховування пісень, на відміну від інших аудіоматеріалів, майже не обмежене в кількісному відношенні, оскільки воно диктується внутрішньою мотивацією учнів. Слова улюблених пісень – це тексти, запам’ятовування яких є для учнів внутрішньо виправданим. Тож пропонуємо слухати, принаймні початківцям, те, що може бути корисним у ситуаціях повсякденної комунікації. Якщо текст має першочергове значення, саме музика оживляє його і сприяє його засвоєнню.

Зважаючи на це, пісні повинні відбиратися у такий спосіб, щоб учні хотіли та могли їх виконати: тому потрібно враховувати мелодію, ритм та аранжування – усе те, що примушує звернути увагу, стимулює емоції та посилює підсвідоме засвоєння.

Теоретиками і практиками навчання іноземних мов одноставно стверджується, що прослуховування пісні є цінною вправою при формуванні аудитивних навичок та вмінь. Вважається також, що виконання пісні учнями сприяє ефективному вправленню артикуляційного апарату. Однак текст, що проспівується, не є тотожним тому, що говориться: мелодія та інтонація фраз, місце наголосів, порядок слів можуть значно змінюватися в залежності від характеру його породження (спів, читання, спонтанне формування висловлювань аналогічного змісту). Тому на початковому етапі пісня може слугувати лише важливим доповненням до актів навчального спілкування. Водночас необхідно передбачати пояснення особливостей, які учні зустрічають у тексті, що проспівується, і ситуативні вправи, які б переносили корисний матеріал у мовлення. Згодом учні навчаються сприймати слова пісні адекватно, накопичують лексику, тобто стають більш компетентними і “дієздатними”; використання пісень набуває інших аспектів. На просунутому етапі пісня, безперечно, слугуватиме мотивуючим елементом, поштовхом до комунікативних дій, усних або письмових.

Важливо усвідомлювати, що прослуховування та запам’ятовування пісні не забезпечує практичного володіння матеріалом, тобто вільного використання лексико-граматичних структур, кліше тощо. Для того щоб вони були засвоєні належним чином, слід організувати їх відтворення в численних комунікативно орієнтованих вправах з різними ситуативними контекстами. Будь-яка активізація мовного і мовленнєвого матеріалу повинна залишатися мотивуючою творчою вправою.

Наступний матеріал ілюструє можливість використання пісень при формуванні соціокультурної компетенції. Сценарій, що пропонується, може бути модифікований в залежності від завдань, які ставить перед собою вчитель, а також від рівня мовно-мовленнєвої компетенції учнів.

Les “repères patriotiques” des Français

Objectifs

- ♦ Aspect socioculturel: prendre connaissance des symboles et emblèmes de France; trouver les points communs et les différences entre cultures
- ♦ Aspect grammatical: travailler sur le Superlatif et le Subjonctif

Niveau

Etudiants de niveau intermédiaire

Matériel

Doc. 1: chanson *Quand on revient* (interprétée par Mireille Mathieu); **Doc. 2:** photo du buste de Marianne

¹ Карамышева Т. В., Иванченко А. И. Уроки французского языка: Пособие для преподавателей. – СПб: КАРО, 2001. – С. 138-139.

Il n'y a rien de plus naturel que l'amour de sa patrie qui naît et se développe dès l'enfance. Dans la vie de tous les jours, on ne pense presque pas à ces milliers de petites et grandes choses qui déterminent une auto-identification en tant que Russe ou Anglais, Japonais ou Australien... Une fois qu'on est face à face à une autre culture, lors de l'apprentissage d'une langue étrangère, par exemple, on a besoin d'imaginer et de comprendre les "repères patriotiques" de l'autre peuple. Qu'est-ce qui fait donc qu'on se sent français? Heureusement, à un grand plaisir des amateurs de la musique française, les Français en chantent assez souvent. C'est à nous, professeurs et étudiants étrangers, d'en rendre compte avec *Quand on revient* de Mireille Mathieu, ambassadrice de la chanson française dans le monde entier (et une vraie Marianne!).

♦ **En écoutant la chanson, remplissez les trous:**

Quand on revient (Mireille Mathieu)

Quand on revient
 Aussi beau qu'il soit
 Le d'où l'on revient
 Mon Dieu, qu'il fait chez soi
 Quand on revient
 On voudrait
 Le coeur ne sait plus très bien
 S'il doit ou bien
 L'avion va se poser
 Et malgré mes valises
 Gonflées de souvenirs
 J'ai le qui
 En bas, je vois serrer
 Autour de ses
 La France où je suis née
 Quand on revient
 Aussi bleu qu'il soit
 Le d'où l'on revient
 Il fait toujours chez soi
 J'ai dans mon passeport
 Des et des
 Les et les
 Tapissent mes bagages
 Mais parmi tous ces noms
 une image
 Mon vieux d'Avignon
 Quand je reviens
 Aussi grand qu'il soit
 Le d'où je reviens
 Mon Dieu, qu'il fait chez moi
 Qu'il fait revoir enfin le pays
 Où m'..... mes.....,mes.....
 C'est le plus pays
 Quand je reviens

♦ **Comparez votre variante au texte complet de la chanson (Doc. 1):**

Quand on revient
 Aussi beau qu'il soit
 Le pays d'où l'on revient
 Mon Dieu, qu'il fait bon chez soi

Quand on revient
 On voudrait chanter
 Le coeur ne sait plus très bien
 S'il doit rire ou bien pleurer
 L'avion va se poser
 Et malgré mes valises
 Gonflées de souvenirs
 J'ai le coeur qui se brise
 En bas, je vois serrer
 Autour de ses églises
 La France où je suis née
 Quand on revient
 Aussi bleu qu'il soit
 Le ciel bleu d'où l'on revient
 Il fait toujours beau chez soi
 J'ai dans mon passeport
 Des buildings et des plages
 Les hôtels et les ports
 Tapissent mes bagages
 Mais parmi tous ces noms
 Se détache une image
 Mon vieux pont d'Avignon
 Quand je reviens
 Aussi grand qu'il soit
 Le pays d'où je reviens
 Mon Dieu, qu'il fait bon chez moi
 Qu'il fait bon revoir enfin le pays
 Où m'attendent mes parents, mes amis
 C'est le plus joli pays
 Quand je reviens

- ♦ **Comment s'appelle l'état de tristesse créé par l'éloignement des lieux, des personnes auxquels on est habitué? En rentrant dans son pays natal, quels sentiments éprouve-t-on d'habitude? Dans le texte, relevez les mots et expressions qui traduisent ces sentiments.**
- ♦ **En vous basant sur le texte, relevez le lexique exprimant l'idée de voyages et celle de patrie.**

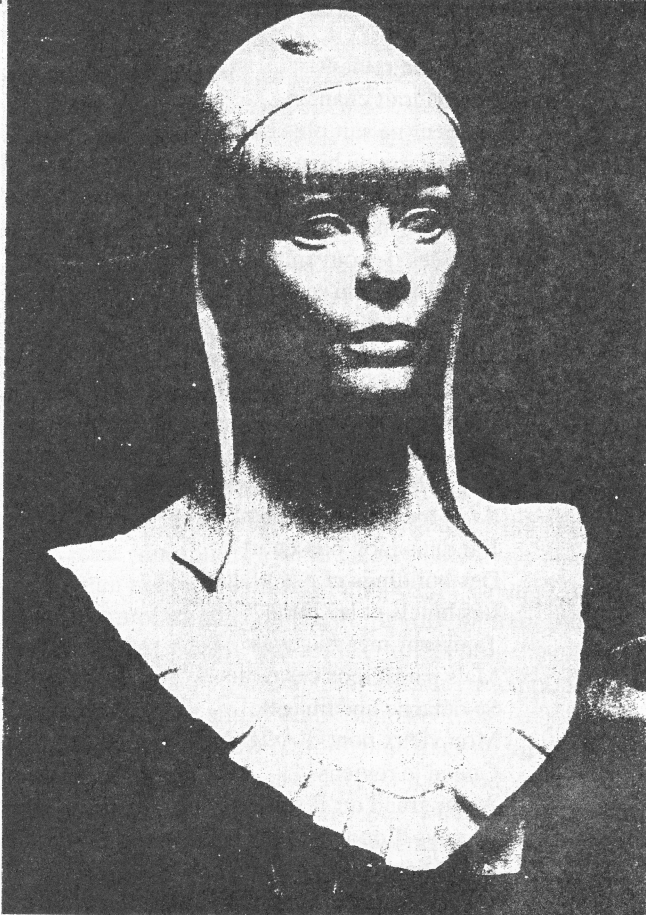
Voyages	Patrie (France)

♦ **Commentez le passage ci-dessous:**

J'ai dans mon passeport
 Des buildings et des plages
 Les hôtels et les ports
 Tapissent mes bagages

Comment peut-on avoir des buildings et des plages dans son passeport? Comment les hôtels et les ports peuvent-ils tapisser les bagages?

- ♦ **Pour les étrangers, la France, c'est avant tout Paris, la Tour Eiffel, l'Arc de Triomphe... Pour Mireille Mathieu (celle qui a posé pour Marianne! (Doc. 2)), sa ville principale est évidemment Avignon, et la curiosité la plus importante est, sans doute, le pont d'Avignon. Comment pouvez-vous l'expliquer? Avez-vous votre propre "petite patrie"?**

♦ **Faites la connaissance d'Avignon et de son célèbre pont en lisant le texte qui suit!**

Avignon, Vaucluse, chef-lieu du département, sur le Rhône, à 673 km de Paris, 62 768 habitants (Avignonnais).

Fuyant des intrigues à Rome, le pape Clément V décida en 1309 de s'installer à Avignon. Sept papes "officiels" y vécurent ensuite jusqu'en 1376. Ils furent suivis par quelques antipapes, dont le dernier, Benoît XIII, s'enfuit en 1403. Puis le bâtiment épiscopal fut transformé en un palais entouré de fortifications. Caserne jusqu'en 1906, il fait depuis l'objet de restaurations diverses.

Molière joua à Avignon en 1650. En 1947, René Char et ses amis Yvonne et Christian Zervos organisèrent une exposition d'art contemporain au palais des Papes. Ils y invitèrent Jean Vilar qui y créa *Richard III*. Séduit par cette scène à ciel ouvert, l'homme de théâtre décida d'organiser dans ces lieux une rencontre annuelle vouée aux arts de la scène. Le festival d'Avignon était lancé... Depuis, saltimbanques, acteurs, metteurs en scène, ainsi que des milliers de spectateurs y font escale au mois de juillet. Avignon a toujours été une ville de transit et d'accueil mais, certains soirs, l'amateur de théâtre préférera éviter les lieux de rendez-vous des cracheurs de feu et des mimes. Lorsque l'automne arrive, les murs ne renvoient plus les échos de la fête; seules quelques affichettes sont là pour nous la rappeler. On peut donc déambuler dans les ruelles tortueuses derrière la palais des Papes, déguster une boisson anisée rue des Corps-Saints, traverser la ville de la porte Limbert à la porte du Rhône... On pourrait presque aller danser sur le fameux pont Saint-Bénézet! Erigé de 1177 à 1185, ce pont fut

emprunté par les pèlerins et les commerçants sur leur route entre l'Espagne et l'Italie. A l'origine, il comprenait 22 arches. Souvent détruit par les crues, il ne fut restauré que jusqu'au XVIIe siècle.

♦ **On ne peut pas mentionner Avignon sans chanter la fameuse "Sur le pont d'Avignon"!**

Sur le pont d'Avignon
On y danse on y danse
Sur le pont d'Avignon
On y danse tous en rond
Les belles dames font comme ça
Et puis encore comme ça
Sur le pont d'Avignon
On y danse on y danse
Sur le pont d'Avignon
On y danse tous en rond
Les beaux messieurs font comme ça
Et puis encore comme ça...
Les militaires... les blanchisseuses... les musiciens...

♦ **Savez-vous que dans le passage ci-dessous, il y a quelque chose de particulier et de symbolique pour les Français?**

En bas, je vois serrer
Autour de ses églises
La France où je suis née

Pour relever le mot clef, rappelez-vous la chanson "Auprès de ma blonde", celle où il s'agit d'une Française dont le mari est prisonnier des Hollandais. On y trouve aussi la preuve d'un grand attachement des Français à leurs clochers: "Que donneriez-vous, belle, pour avoir votre mari? (bis) Je donnerais Versailles, Paris et Saint-Denis (bis), les tours de Notre-Dame, les **clochers** de mon pays"... **Alors, quel est ce mot?**

N'importe quel village français, même le plus petit, est toujours dominé par le clocher d'une église avec une girouette qui a souvent la forme d'un coq. Dès l'enfance, les Français ont ces clochers devant les yeux, d'où proviennent les expressions montrant l'importance de cette partie du paysage: **aller revoir son clocher, esprit de clocher (intérêts de clocher), querelles (compétitions, rivalités) de clocher. Pouvez-vous deviner leur signification en choisissant une bonne association?**

aller revoir son clocher: a) revenir dans son pays natal;
b) fréquenter l'église de son village (sa ville);
c) admirer sa curiosité préférée.

esprit de clocher: a) amour de la patrie;
b) substance incorporelle qui habite un clocher;
c) tendance à ne considérer que les intérêts du groupe auquel on appartient, chauvinisme.

querelles (rivalités) de clocher: a) disputes des sonneurs de cloches;
b) rivalités purement locales, insignifiantes;
c) débats ayant lieu au pied d'un clocher.

♦ Connaissez-vous les symboles de France?

Le drapeau tricolore: le drapeau français, bleu-blanc-rouge, est apparu lors de la Révolution française de 1789 et représente l'union de la royauté (le blanc, couleur des Bourbon) et du peuple (le bleu et le rouge, couleurs de la Commune de Paris et du blason de la capitale). De nos jours, la description traditionnelle du drapeau français ("bleu, blanc, rouge") est imitée par l'expression "black, blanc, beur" pour décrire la France multi-ethnique composée de Noirs africains, de Français de souche et de Beurs (enfants des immigrés originaires d'Afrique du Nord).

Le coq gaulois: le coq gaulois est un des emblèmes de la nation française, le symbole de la vigilance et du peuple français. Le coq des clochers de France symbolise probablement l'attente du soleil levant, toujours salué par le chant des coqs. C'est l'emblème officiel des sportifs français sélectionnés dans des épreuves internationales.

Le bonnet phrygien: le bonnet phrygien tire ses origines de la Phrygie, ancienne contrée d'Ouest de l'Asie Mineure où les hommes, devenus libres, portaient des bonnets de couleur rouge. Le bonnet rouge symbolise la Révolution française.

Marianne: la République est symbolisée par le personnage de Marianne, image allégorique (femme coiffée d'un bonnet phrygien). Pourquoi Marianne? La première trace écrite du nom de Marianne pour désigner la République remonterait à 1792 et à la chanson en occitan "la Garisou de Marianno" (la Guérison de Marianne), pour célébrer les premières victoires des armées républicaines. Le buste de Marianne commence à apparaître dans les mairies après 1877 et il remplace les bustes de Napoléon III. En peu d'un siècle, de nombreuses Marianne ont orné les salles des Fêtes des mairies de France.

Quels sont les symboles de votre pays? Précisez leur signification.

♦ **Quelle est la différence entre *Il fait bon chez soi* et *Il fait beau chez soi*? Introduisez *Il fait bon* (c'est bon de) faire quelque chose et *Il fait beau* pour illustrer leur utilisation.**

♦ **Vous devez être patriotes, vous aussi!** (accentuer un aspect grammatical: faire réviser le Superlatif)

Vous êtes revenus d'un long voyage à l'étranger. Des impressions inoubliables vous débordent, et pourtant vous êtes heureux de vous retrouver enfin chez vous. Vous avez hâte d'inscrire vos pensées dans votre journal intime.

"Quand je suis revenu(e) chez moi, j'ai éprouvé une joie immense parce que dans mon pays (*à vous de relier et de continuer!*)..."

ciel		rapide
soleil		bleu
arbres		large et illuminé
rues		pur
immeubles	le plus	délicieux
gens	la plus	mélodieux
chansons	les plus	haut
vie		doux
méto		beau et confortable
eau		sympathique et aimable
pain		facile

♦ **Je voudrais écrire un poème...** (accentuer un aspect grammatical: faire réviser un des cas de l'emploi du Subjonctif)

Après avoir entendu la chanson de Mireille Mathieu, vous avez écrit le début de votre propre poème. Il est très beau! Continuez donc, vous êtes du talent!

"Quand je reviens
Aussi bleu qu'il soit
Le ciel bleu que j'admire
Quelque part ailleurs
Le ciel de mon pays est le plus bleu
Quand je reviens
Aussi doux qu'il soit
Le soleil que je vois
Quelque part ailleurs
Le soleil de mon pays est le plus doux"...

♦ **Faire un clip**

♦ (travail en petits groupes) Imaginez le déroulement d'un clip qui corresponde à la chanson interprétée par Mireille Mathieu: images, personnages, paysages, couleurs... Pendant l'élaboration de votre projet, n'ayez pas peur de proposer tout ce que la chanson vous suggère: n'importe quel détail peut être précieux. C'est à tout le groupe de décider s'il est fructueux et convenable ou déplacé, encombrant le clip. Présentez votre projet à tour de rôle et sélectionnez les meilleures idées pour en faire un clip en commun.

♦ (travail individuel) En remplaçant dans le texte de la chanson le mot France par le nom de votre pays natal et, par conséquent, en faisant toutes les substitutions nécessaires, parlez du clip de votre propre variante de la chanson.

♦ **Accord final: à quoi vous fait penser le mot "France"?**

Cette activité s'organise sous forme d'un jeu où chaque participant doit répondre à la question ci-dessus en répétant tout ce qui a été dit avant lui et en ajoutant sans faute quelque chose de sa part. Celui qui se trouve incapable de continuer, sort du jeu. On peut demander aux joueurs de définir toutes les associations dès qu'elles sont mentionnées.

С.Ю.Мельник (Київ)